

magyar kabaré története

III.

Az 1913-as év az első világháború közeledése miatt, ideges, művészileg visszahanyatló év volt. A tőke behuzta csápjait, üzemek álltak le és sorra buktak a vállalatok. A nagyszínházakban egyik darab a másik után vérzett el. Bár a kritika hangját az üzleti reklám váltotta fel, a tartalomtól szegény, izléstelen és beteges logikával fejtetőre állított háromszög-komédiák nem találtak utat a közönséghez. A színpadi irodalom néhány értéktől eltekintve, uniformizálódott, néhány színházi boltos prédájává lett. A színdarabtmák úgy kezdtek egymáshoz hasonlítani, mintha mindennap egy és ugyanazon ételt szolgálták volna fel. Csak a körítés változott. Hol kaviárral, hol kvarglival, hol fokhagymaszósszal fűszereztek attól függően, hogy melyik színházban kerültek színre.

Ugyanekkor a kabaré jól ment. Apró jelenetei, tréfái, szatírjai, amit tehetséges írók és költők alkottak, eleven újságszént hatott és a közönség mindig újat kapott.

Nagy Endréné a Modern Színpadon nagy sikert aratott a „Tollfosztás” című énekesiáték. Itt és ebben a darabban lépett először színpadra a Rózsahegyi színiskola végzett növendéke, a későbbi híres primadonna, Péchy Erzsébet. Változatlan sikerrel éneklő Gózon Gyula a Modern Színpad „házi költő”-jének, Szép Ernőnek sóhajszerű kedves dalait.

Ennek a színházi évnék a kabaréfronton történő érdekessége az volt, hogy Nagy Endre öt éves működés után visszavonult. Öt éven keresztül nap mint nap színpadon volt, írt, rendezett, játszott, szervezett, hajszolta a sikert, nem csoda, hogy elfáradt. Magasabb írói ambíciók is fűtötték. két 3 felvonásos színdarabját, a „Miniszterelnök”-öt és a „Zseni”-t a Vigszínház már sikerrel játszotta. Abba hagyta tehát a kabarézást Nagy Endre, akinek az előzőekben említett érdemeihez feltétlenül hozzá kell számítani azt a ténnyt, hogy aktivizálni tudta korának legjelentékenyebb íróit és ezek az írók lelkesedéssel szegődtek a kabaré szolgálatába. Talán nem is volt ennek a korának olyan számottevő írója, akit ne ihletett volna meg ennek a könnyed, szípkázó műfajnak írói lehetősége.

A Modern Színpad igazgatását Medgyaszay vette át és augusztus 29-én a színház mint MODERN SZÍNPAD MEDGYASZAY VILMA KABARÉJA nyílt meg.

Még ebben az évben, 1913 szeptemberében megnyílt a Royal Orfeum SÖRKABARÉ-ja, amelynek előadásai éjjel 12 órákor kezdődtek. Ennek a vállalkozásnak nem volt egységes művészi elképzelése. A műsorszámok szervezetlenül jöttek létre, az egyébként tehetséges művészek azt csinálták, amit akartak, illetve, amilyen kipróbált és lejátszott számuk volt, azt előadták.

November végén nyílt meg a Gyár utca 21. szám alatt, a volt Ferenczy Kabaré helyén a PESTI KABARÉ. Az új kabaré bemutatkozásakor Karinthy „Nagybácsi” c. jelenete, Kálmán Jenő „Szoborleplezés a Margitszigeten” c. opera persziflázsa, Liptai Imre „Minisztertanács” c. tréfája, Kondor Ernő „Falun” c.

kis életképe és magánszámok kerültek színre. A társulat konferansziéja Paulini Béla volt. Itt működött Kondor Ernő is, a Bonbonnière első igazgatója saját maga által kísért dalával, továbbá Mály Gerő, Felhő Rózi, Asszonyi László, Szilassy Etel, Szenes Ernő, Kovács Lili, Sáfáry Vilmos, Oláh Böske, Szabó Gyula, Asszonyi Lászlóné, Vass Béla, Erdélyi Irma, Radó Sándor, Málné Zöldi Elza, Békeffi László, Nádor Zsiga, Kertész Lajos és Vécsey Sándor karmester.

Annak ellenére, hogy ennek a kabarénak jó művészegyüttese volt, a könnyű műfaj jelentős íróit szólaltatta meg, műsorában jól válogatott jelenetek és magánszámok sorakoztak, nem tudott túl lendülni a meglévő Modern Színpad színvonalán. Az erős verseny, az általános gazdasági helyzet és az a tény, hogy nem tudták elérni a Modern Színpad nivóját, azt eredményezte, hogy a Pesti Kabaré alig két és fél hónapi működés után megszűnt.

1914 elején Medgyaszay Modern Színpadon új, fiatal szerző jelentkezett a könnyű műfaj meghódítására Kárpáti Aurél személyében, akinek „Andersen meséi” c. játékához Nádor Mihály komponált muzsikát.

Szép Ernő

A korai májusi évadzáró műsor után vidéki vendégzereplésekre indultak a kabaré művészei. A nyár közepén, a vidéki városokban érte a szereplőket a hír, hogy kitört az első világháború. Olyan alházfias szölamok lettek úrrá, mint „hazafiatlanság most színházba jární“, vagy „ne komédiázzanak ilyen időkben“.

A kabaré művészei kénytelenek voltak előadásikat beszüntetni és siettek haza családjaiukhoz.

Mi lesz? Hogy lesz? — ez a kérdés nehezedett a színészek száaira a tókes szinagazgatók és színházi vállalkozók a háború okozta zúrvarban — egy-két kivételtől eltekintve — bezárkóztak oduikba és minden gondoskodás nélkül magukra hagyták a színészek tömegeit.

Az Országos Színészegyesületben Tapolczai Dezsó tanácsnok megrázó szavakkal változa a színészek kétségbeesjt nyomorúságát. Kővetelte, hogy egyrészt vezessenek küldöttséget a kultuszminisztériumba a színészek részére kiutaladó segély ügyében, másrészt kövessen el minden lehető az Egyesület, hogy az igazgatók akár redukált gázsival, akár konzorcialis alapon megkezdjék működésüket.

Tapolczai Dezsó szenvedélyes szavainak lett eredménye. A szerződés nélküli színészek igazolványt kaptak a minisztériumtól, amelynek alapján kávéházakban és éttermekben énekelhetnek és tányérozhatnak. A szétugraszott színészek összeálltak, megalakultak a szerződés nélküli Lear királyok és Elektrák csoportjai. Kerületeket csináltak. Felosztották egymás között a városok kávéházeit és vendéglőit, és az „adok-veszek“-től hangos vásári piacca átvedlett kávéházak és éttermek zsvaját meg-megszakítottá egy-egy művészcsoport vezetőjének remegő, lámpalázás hangja: „*Drága magyar testvéreink! Mi szerződés nélküli magyar színészek szívünk minden melegével üdvözlünk Benneteket és kérünk, hogy hallgassátok meg műsorunkat.*“

Az általános üzlettelenség után, 1915-ben megindult a forgalom. A magyar nagybirtokosok számára a háború, a gabona- és állat-export révén új konjunktúrát, nagy üzletet jelentett. Egyes iparágakban fellendülés keletkezett.

A kabarék, színházak telt házak előtt játszanak. A történeti hüség kedvéért meg kell jegyezni, hogy a korábban félgázsira szervezettek igazgató urak nem állították vissza az eredeti gázsit. Ez csak átmenet — mondották —, lehet, hogy holnap vége a konjunktúrának.

A lánckereskedelem közben mértéktelen méreteket öltött. Ennek következménye volt, hogy a kabarék, színházak eddig soha nem látott új tömegeket vonzottak magukhoz. Bármit vett műsorára kabaré, színház, kifoghatatlan volt a közönsége.

A jegyzérek kénytelenek voltak szegények, ünnep- és vasárnapjaikat is feláldozni, hogy kora reggel sorba álljanak a pénztárak előtt a jegyeket összevásárolni.

*

A fekete piac árai emelkedtek, a művészi színvonal csökkent. Medgyaszay nagy energiával védte a Modern Szinpad nivóját. A művészvilág szeretettel és féltő gondnal figyelte törekvéseit és erőfeszítéseit. Két évi színházigazgatás után — miatlatt teljesen egyedül végzte a kabaré szellemi irányítását, adminisztrációs gondjait, és együtt tartotta a szerzők és művészek immár országoshírú gárdáját — elfaradt. Ugyanúgy, mint elődje, Nagy Endre. Lemondott a szinagazgatósról. A színházi körök érthetetlenek találták, hogy a kitűnően menő Modern Szinpadról hogyan lehet lemondani. De mégis megtörtént. Medgyaszay nem bírta a szinagazgatás terheit és ismét csak a

művészetének kívánt élni. A kabarét 1915. szeptemberében Bárdos Artúr vette át. Bárdos Artúr a régi tagokhoz újakat is szerződttetett. Itt lépett fel Gellért Lajos, Rajna Aliz, Konecz István, Forgács Rózsi, Gonda István, Sellő Ilus, Békffy László, Nagy Margit, Ceglédi Gyula karmester. Állandó vendégnek Rozsahegyí Kálmán szerződött a kabaréhoz, míg a zenei vezető az a Szirmay Albert lett, aki a kabaré megszűlésekor a bölcső mellett állott és aki zeneszerző pályáján, miatlatt több világsikeres operettet és daljátékot írt, közben megkomponált többszáz szívből fakadó dallamú kabaredalt és ennek a műfajnak lekválőbb mestere lett.

Az új vezetés alá került MODERN SZINPAD KABARE-nek már csak Gábor Andor tréfaí. jelenetei adják meg a politikai kabaré jellegzetességét. Miközben műsorról műsorra elátia a kabarét friss írásaival, megírja 3 felvonásos szindarabját, ami még ebben az évben színrekerült a Nemzeti Színházban „Palika“ címen. Gábor Andor munkabírása szinte egyedülálló. A munka szerelmese. Lefordítja a Vígshínház számára a „Korzó szépe“-t, a Király Színház részére a „Legénybúcsú“-t, a „Lengyelver“-t a „Császárno“-t. Bármihez kezdett, újat, eredetit és jót hozott. Az újságíró pályán neve nagyon rövid idő alatt a legelsőként ragyogott. A hírlapíró Gábor Andor fölényes csupa okosság cikkei, szatirikus bírálatai ámulatba ejtették Budapestet. Egy jobb, egy új Budapestért harcolt. Verekedett és naponta volt egy-egy ötlete, amelyet beledobott a közudatba, hogy az ott addig forrjon és nyugtalankodjék, amíg eredményé nem változik. A humorista Gábor Andor szintén új utakon haladt. Humoreszkjei, amelyek belekapsolódtak a mindennapi életbe, példátlan népszerűsége rettek szert. És amíg a könnyed írású humoros könyvek példátlan népszerűséget kölcsönöznek nevének, lefordítja Otto Weininger művét, mellyel hirtelen magaféle fordítja a tudományos világ érdeklődését is. És százfélé látni a nevet. Könyvvenken és szinlapokon, operettszerzők mellett és regénycímlapok. Egyik napon kabarétréfat ír, a másikon tudományos vitát folytat az egyetem egyik professzorával. Minden érdekli és mindent meglát. Érdeklődése a legszélesebb területeket szállja meg. Irja a Vígshínház számára a „Ciklámen“ c. 3 felvonásos szinjátékát, a Nemzeti Színház részére a „Szépaszony“-t és belekezd a „Dollárpapa“ írásába és ekkor mindössze 30 éves.

Bár a konjunktúra változatlanul tartott, a kabaréműfaj vonzóerejét bizonyítja az a tény, hogy a nagyszínházak, amelyek 3 felvonásos darabokra voltak berendezkedve, gyakran illesztettek műsorrendjükbe sorozatos kabaréelőadásokat. A Király és a Magyar Színház után, a Vígshínház a januári kabaréműsorát még márciusban is játszotta Csontos Gyula, Varsányi Irén, Góth Sándor, G. Kertész Ella, Sarkadi Aladár, Sziklai József stb. felléptével.

1916 január elsején új kabaréval gyarapodott Budapest színházi világa. A Rákóczi úton, a Corvin Áruház helyén Hervay Frigyes író és kritikus művészi vezetésével megnvlt az APOLLO KABARÉ. Hervay nagy becsvágygal és rokonszenves tervekkel indította el kabaréját. Célkitűzése volt, hogy megszólaltassa a legismertebb írók és költők mellett az ismeretlen fiatalokat is, valamint az ismert művészek mellett az ismeretleneket is. Nagyvendrei hagyományokon akart haladni, ennek megfelelően elsősorban a Nagy Endre által nevelt népszerű művészek szerződötése mellett az évad folyamán több új, fiatal művészt kínált meg szerződéssel. Az Apollo Kabaréba szerződött Sajó Géza, a „gitáros fiú“, aki hol aktuális strófkákat, hol nagyon mély lírai dalokat adott elő kedves, fátyolos hangján, olyan egyszerűen, közvetlenül, belülről jövő igaz

művészettel, hogy rövid időn belül nagy szeretetnek örvendő művész lett.

Ide szerződött még Gózon Gyula, Haraszthy Mici, Boros Géza, Németh Juliska, Kóvárv Gyula, Szöllőssy Rózi, Mály Gerő, Lenkeffy Ica, Herczeg Jenő, Vidor Ferike, Virágh Ferenc, Hegyi Anna, Lajthay Károly, Nagy Magda, Sándor József, Huszár Irén, Erdélyi Géza, Anday Terka, Kenessey Ernő, Kovács Lili és Szabolcs Ernő rendező.

*

A háború harmadik évében mindinkább erősödött az a nézet, hogy szívesebben néz meg a közönség rövidebb lélegzetű darabokat. Ez a felismerés arra készítette a Nemzeti Színház igazgatóságát, hogy többször tűzött műsorára 1 felvonásos vígjátékokat, boházatokat és kis színműveket. Az első ilyen próbálkozáson Lakatos László első színpadi alkotása, „A bécsi táncosnő” c. vígjáték. Bálint Lajos fordításában Strindberg kis színműve. „A kapocs” és Hevesi Sándor fordításában az ismeretlen szerzőjű „Pathelin mester” c. 1 felvonásos boházatot került bemutatásra.

A Modern Színpad Kabaré januári műsorában Gábor Andor kis drámájában mutatkozott be a Kolozsvárról szerződötött ifjú művész: Bánóczy Dezső. Ugyanekkor lépett először színpadra a Színészegyesületi iskola végzett növendéke, mint a Modern Színpad Kabaré új tagja: Sólyom Janka. Bárdos Artúr már ebben az időben úgy érezte, hogy nem tudja fokozni a kabaré eddigi sikereit. Nagyobb ambíciói is voltak. Nagy színház! Három felvonásos darabok!! De sok probléma merült fel és nem tudta, mitévő legyen. Azzal tisztában volt, hogy a kabaré hatalmas népszerűséget élvezett. De ha átviszi egy nagy színházba, akkor elvesződik a műfaj sajátos intimitása. Ha lemond a kabaré műfajáról — egyben a biztos üzletről —, kérdés, hogy az, amit csinálni fog, kell-e? Lesz-e sikere? Valahogy nagyon óvatosan a közeputat választotta. Megtartotta a kabaré közönségét vonzó művészeit, de a terve az volt, hogy fokozatosan leépíti a műfajt és átmenetnek valami kamarajátékszerű színházat csinál, ami félig kabaré, félig színház. Megbizást is adott két

Gábor Andor

fiatal tervező és építő művészek. Falus Eleknek és Herquet Rezsőnek, hogy tervezzenek számára a belvárosban egy 500 személfes színházat.

Szirmai Albert

Herczeg Jenő

Bánóczy Dezső

Sajó Géza

Németh Juliska

pén, pontosan február 19-én, kormányrendelet jelent meg, amely kimondta, hogy színhányi miatt az ország egész területén az összes színházak, kabarék, szórakozóhelyek beszüntetik előadásait. A színházak függőyei nem gördültek fel, a pénztárak visszaváltották az elővételben eladott jegyeket. — Csend lett. Nem látszott színház, kabaré, mozi. A színészek mint hontalanok lézengtek a városban. A kabarék másokoly vidám nézőterei most feketén ásitottak.

Március 8-án tavasziasra fordult az idő és ennek következtében 17 napi országos szünet után a kabarék, színházak újra játszhattak.

Áprilisban a frontokon harcoló katonák szórakoztatására MAGYAR FRONT KABARÉ alakult Komjáti János vezetésével. A Front Kabaré tagjai Batizfalvy Elza primadonna Miscolcáról, Kerényi Irén és Komáromi Gizi szubrettek Kassáról, Szász Anna komika, Pázmán Ferenc tenorista a Népopérából, Dörgey Jolán, Benes Ilona, Zilahy Gyula, Bálint Béla baritonista Krecsányitól, Izsó Miklós táncos-komikus Pécsről, Rogoz Imre sihederszínész, Mály Károly karmester, Dalnoki Imre ügyelő, Kondor Ernő dalköltő és színész, D. Nagy Gyula Kolozsvárról és Szentés János voltak. A Front Kabaré Karinty „A dráma”, Harasnyai Zolt „Tik-Tak” és a „Szövetségeseik” és Nadas Sándor „Tót asszonyok” című tréfáit vette műsorára a hangversenyszámokon kívül.

Júniusban, 1917-ben a mai Vidám Parkot Hadi Parknak nevezték. A nyári forróságot sugárzó aszfaltos utcákból szívesen mentek az emberek a városligeti park úde zöld fái alá. A Hadi Park vezetősége a nyári szórakozásra vágyó közönség igényeit óhajtotta kielégíteni, amikor SZABAD MŰVÉSZET-KABARÉ néven kabarétársulatot szerveztek. Az előadások szabad ég alatt történtek sorozatosan, nap mint nap. Minden berendezés egy nagyobbfajta emelvény volt megfelelő világítási eszközökkel felszerelve. A kabaré vezetője ifj. Ditrói József volt, aki jónévv, tehetséges erőkből szervezte meg a társulatot. A rendezés munkáját három fiatal Nemzeti Színházi művész vállalta: Abonyi Géza, Szőke Sándor és Gabányi László. A színrekerült darabok közül megemlítjük a „Pathelin mester”-t Virágh Ferenc, Dinnyés Rózi és Losonczy Zoltán főszereplésével. Sáfrány Vilmos kómicusnak Karinty két tréfájában, „A nagybácsi”-ban és a „Védetlen nő”-ben vannak sikerei. Kalmár Tibor „Kie lesz Szuszkó” című énekes parasztréfiája Simay Istvánnak ad alkalmat képessége bizonyítására. Sok humoros magánjelenet is szerepelt a műsoron, ezekben főleg Máthé Gyula humorista jeleskedett. Mihályi Ernő „Beethoven hattyúdala” című melodramával, Abonyi Géza több lírai dal előadásával aratott sikert. A Hadi Parkban a Szabad Művészet-Kabaré minden este nagyszámú közönség előtt játszott. Jó műsort adott jó színészekkel és a belépődíj mindössze 60 fillér volt.

Augusztusban a Kálvária téren új kabaré nyitotta meg kapuit, a KEDELYES KABARÉ. A közreműködő szereplők az igazgató Czako Péter és neje, valamint egy-két színészen kívül egytől-egyig műkedvelők voltak. Czako Pétert nem az a körülmeny ambicionálta, hogy

a külváros lakóinak — akik anyagiak híján nem tudták látogatni a belvárosi színházakat — üdítő műsort adion. Nem! Erről szó sem volt. Czako úr nem a politikai vagy irodalmi kabarék gyakorlatára támaszkodott. O valami újat akart. És visszahozta a már szerencsére kimúlt, de Czako úr ravaszkodása révén újra feltámasztott 20—25 év előtti Király utcai zengerajok otromba műsorát.

A közönség a környék egyszerű munkásaiból került ki. A helyárák olcsók voltak. 50 fillérért a földszinten, 1 koronáért már páholyban lehetett ülni. Gyári fiatalok, kisiparosok, „bakák és cselédék” töltötték meg a nézőteret. Közünkbe került a műsor záró darabja. Bizonyosságul közöljük a darab befejező jelenetét:

János: Gyönyörű nő vagy te anyukám! Nincs több ilyen a fisonyérba. Legyel a feleségem! Ha akarod úgy elveszlek, hogy attól kódulsz.

Zsanett: Azt elhizsem, hogy gyönyörű nő vagyok. De csak addig, amíg a feleségem nem leszek. Akkor aztán én leszek a legromdább. Hej komiszak mind a férfiak! Te se vagy különb azoknál az uraknál, akik lennt ülnek a nézőteren. Egykutyva valamennyi! Pfuj! (szemenköpi Jánost).

János: (letérül az arcát). Most legalább három napig nem kell mosakodnom. (Szíri utasítás. Ezt a viccemet már több darabomban kipróbáltam, örületes nevetés van rá, tehát vigyázzunk csak a nevetés elültével kezdjünk bele a finálé ultimóba, hogy) Páros élet a legszebb a világon...

A Sziklay Kornél által alapított és vezetett Erdekes Kabaré nem tudta kivívni a közönség tetszését és a színiévd nyári befejezésével meg is szűnt. Helyiségében, a Teréz körúton, a mai Kamara Varieté helyén szeptember 28-án Bella Andor művészeti vezetésével INTIM KABARÉ néven új kabaré alakult. A társulat törzstagjai a nyári Hadi Parkban működő Szabad Művészet-Kabaré tehetséges művészeiből állott. Abonyi Géza, Gabányi László és Szőke Sándor, a Nemzeti Színház tagjai állandó vendégként szerepeltek. Mellettük Sáfrány Vilmos, Virágh Ferenc, Losonczy Zoltán, Sándor Julia, Csomay Nuszi, Fenyő Irma, Simay István és Dinnyés Rózi léptek fel. Hetényi-Heidelberg Albert és Magyar László voltak a zenei vezetők. Molnár Desző konferál, a rendezés munkáját Szőke Sándor látta el. E jőszándékú kis műintézet Möricz Zsigmond-ciklust is hirdetett és ennek keretén belül színe hozták a „Dinnyék”, a „Tei” és a „Násztehén” című kis darabokat.

Az Apolló Kabaré a nyári szünet alatt átalakították. Nagyobb lett a színpad is, amelyet megfelelő effektusokkal láttak el. A nézőter belső díszítést Márkus László tervezte. A szeptemberi új évad műsorában ott látni mint állandó vendéget Rózsahegyi Kálmánt. A műsorból kiemelkedik Heltai Jenő pompás humorral írt „Hamduna” című, arab tárgyú vígjátéka. A barátságos, csinos színház, valamint jó művészgyűttese, műsora, nagy népszerűséget kölcsönöztek az Apolló Kabarénak. Nemes versenytársa lett a Modern Színpadnak.

Haraszthy Mici

Karinyth Frigyes

A Sörkabaré szeptemberben új művészeti vezetőt kapott Szenes Béla humorista személyében, aki azzal kezdte meg ténykedését, hogy a műsor kezdési idejét 12 óráról visszaállította 8 órára. Az évad folyamán színre került többek között Nagy Endre tréfája, „A frankfurti faló”, Szenes Béla komédiája, „A pesti ember tragédiája” és Szóke Szakáll bohózata. „A Hangli előtt”. A közönség sokat mulatott egy félszeg, esetlen, nagy darab kómiкус rokon-szenves humorán, aki a színlapon Sali Béla néven szerepelt. Ez a Sali Béla ma, túl a 70 éven, Salamon Béla néven kacagtatja meg nap mint nap a közönséget.

A Modern Színpad is megkezdte új évadiát. Uray Tivadar helyett, aki a Nemzeti Színházhoz szerződött, Pethő Attila fiatal színészt szerződtették a Magyar Színházból. Az októberi műsorban mindent elsőpró sikere volt Karinyth „Casus belli”, de különösen a „Bűvös szék” c. satirájának. Újra kabaré lett a kabaré. Karinyth éles társadalompolitikai mondanivalóval telítette komédiáit. Tréfás, maróan csipős kabaréjelenetei a napi politika problémái mellett felélelték az akkori Magyarország társadalmi rendjének számos kirívó sajátosságát, a magas kormányhivatalokban uralkodó korrupciótól a dologtalan kávéházi élőködésig. Karinyth szellemes, satirikus írásaiban harcolt a polgári átludomány (freudi lélekelemzés) ellen. Bátrán belenyúlt az irodalmi élet legégetőbb kérdéseibe, állást foglalt a hazai és külföldi burzsoá színműpar sematizmusa, valamint a dekadens formalizmus ellen. Karinyth zseniális munkáival a kabaréműfaj ébren tartotta satirikus társadalomkritikai élet, harcosszerépét és jelentőségét.

A „Bűvös szék”-et annyiszor játszották, ahányszor akarták. Sikere minden más darabot legázolt. A kitűnően megírt szerepeket Bánóczy Dezső, Kőkény Ilona, Boros Géza, Békeffy László és Somlár Zsiga játszották.

Az évad folyamán bemutatásra került még többek között Relle Pál újságíró „Muskátlí” című vígjátéka, amelyben hosszabb hallgatás után a Modern Színpad új tagja, Kosztolányiné Harmos Ilona mutatkozott be.

Októberben az Országos Színészegyesület közgyűlést hirdetett, a színészek több szociális probléma megoldását vetették fel, ám az egyesület Tanácsa mindent visszavert. Ezek után az öntudatosabb budapesti színészek úgy határoztak, hogy kilépnek az Országos Színészegyesületből. Nem voltak hajlandók olyan „érdekvédelmi” testületnek a tagjai lenni, ahol egy tálból kell cseresznyézni a munkaadókkal és ahol a Tanácsban több igazgató képviselő van, mint színész, aminek egyenes következménye, hogy bármilyen színészérdeket védő ügy a szavazásnál eleve bukásra van ítélve.

Erdekeik védelmére december 17-én megalakították a Budapesti Színészek Szövetségét.

A kabarék területéről választmányi tagok lettek: Gellért Lajos és Vendrey Ferenc a Modern Színpadról, Kóváry Gyula az Apolló Kabaréból, a Folies Caprice-ból Rott Sándor, a Fővárosi Orfeumból Huszár Károly, a Nemzeti Orfeumból Virág Jenő. A tagok megválasztották a vezetőséget. Elnök lett Hegedűs Gyula, alelnökökké Odry Árpádot és Vágó Bélát választották.

1918-ban a hadseregszállítók kezdenek idegesek lenni a béke gondolatától, amely mindinkább kifejezésre jut nagyobb arányú sztráikok és tüntetések formájában. Aggodalmukat a konjunktúra csökkenése is alátámasztja. Már vannak napok, amikor ázszió nélkül is lehet színházjegyet vásárolni.

A kabarék változatlanul vonzották a közönséget. A Teréz körüli Intim Kabaré megállt a lábán. A közönség beszkokott és megszerette a színházat. A februári műsorban Szini Gyula „A császár gazember” és Möricz Zsigmond „Bornyút a Juliért” című játéka emelkedett ki. Az előbbiben két vendégművész lépett fel, Szirmai Imre és Molnár Aranka.

A Modern Színpadon februárban új szerző mutatkozott be Földes Imre személyében, aki a „Láthatatlan ember” című komédiát írta.

Ebben a hónapban tért vissza a Modern Színpadra Bárony István, aki Bródy Miksa „Pofon” című bohózatának játszotta a főszerepét.

Áprilisban a Modern Színpad megváltoztatta a nevét BELVÁROSI SZÍNHÁZ-ra és készült az első 3 felvonásos bemutatójára. Hatvani Lili „Noé bárkája” című darabjával.

Május 15-én új nyári kabaré alakult Budapesten. A régi Folies Caprice-nak volt egy helyisége az Aréna úton, ezt Upor József csinosan átalakította és FASOR KABARÉ néven megkezdte nyári évadiát. A Fasor Kabaré művészeti vezetője Balassa Jenő, titkára Szmere Gyula, zenei vezetője Marthon Géza lett. A bemutatón a szülőzámokon kívül Emőd Tamás „Vihar a Bakonyban”, Balázs Sándor „Biri” és Szenes Béla „A 16-os detektívzomba” című tréfái kerültek színre, Hegedűs Gyula, Paulay Erzsébet, Kertész Dezső, Kőkény Ilona, Vendrey Ferenc, Rajna Aliz, Bárony István, Jákó Amália, Békeffy László és Kovács Juci felléptével. A későbbi műsorban a meglévő tagokon kívül Rajnay Gábor, Szöllősi Rózi, Szász Ilona, Gellért Lajos és Marosi Adél léptek fel Gábor Andor, Kosztolányi Dezső. Emőd Tamás vígjátékaiban.

Az Apolló Kabaré nagy sikerek között játszottá végig az évet. Nem akart más lenni, mint csak kabaré és ez sikerült is neki. A műsor minden pontja kabarészám volt. Az Apollónak nem voltak színházi „allűrjei”. A kabarét mint műfajt óhajtottá fejleszteni. A júniusi évadzáró műsorban mutatkozott be a

LAPKIADÓ VALLALAT
SAJTÓFIGYELŐ SZOLGÁLAT
Budapest, VII. Lenin-körút 9—11.
TELEFON: 227—651, 221—285

Színház és Filmművészet

TÄGLICHE RUNDSCHAU
BERLIN

1956

3

kabaré két új tagja: Lénárd Béla szerelmes színész és Horváth Erika naiva.

Júliusban hosszas betegskedés után meghalt Sajó Géza, a pesti kabaréknak hasznos, megbecsült és kivételes tehetségű művésze.

Szeptemberben Bíró Lajos falusi tárvív egy-felvonásos vígjátékában Fedák Sári vendégszerepelt. Partnere Rózsahegyi Kálmán volt, a harmadik főszerepet Simon Marcsa alakította.

Októberben Krudy Gyula „Arany és az aszszony” című komédiája rendkívüli sikert aratott. A darab főszerepét Beregi Oszkár, a Nemzeti Színház művésze játszotta mint vendég. A függöny legördülte után a közönség felugrott a helyéről és lelkesen kiabált: „Szerző! Szerző!!!”

A szerző nem jelent meg. A függöny előtt hajlongó Beregi Oszkár mutatott le a nézőtérre, ahol az egyik oldalajónak támaszkodva remegett a kedves Krudy Gyula. A közönség Krudy felé fordult: Eljén Krudy Gyula! A szerelmes szerző úgy, ahogy volt, kiskabátban kiszaladt az ünneplés elől és elűnt valahol a Nemzeti Színház mögött.

Ebben a hónapban hatalmas „spanvol járvány” dühöngött Magyarországon. Az ebben a fejezetben említettek után azt hisszük, mondanunk sem kell, hogy a kormányzat első intézkedése az volt, hogy a színházakat két hétre bezáratta. A kocsmákat, a snapszbutikokat, a vendéglőket, az éttermeket, a lövérszökeket, a szűfölt kaszárnyákat, az áruházakat, a templomokat nem zárták be. Csak a színházakat.

A spanvol betegség ragadta el Karinthyné Judik Etelt, ezt a lelkes, talentumos színésznőt, aki a Bonboniere és több más kabarében feltűnést keltett szavalaival és értékes alkataival. Októberben halt meg, mélyvésees szomorúságára mindenkinek, aki ismerte.

1918 október utolsó napjaiban a tömegmozgalmak egyre nagyobb méreteket öltöttek. A tüntetések Budapesten egymást követték. Munkások, katonák tüntettek a nemzeti függetlenség, a köztársaság mellett. Október 30-án este több ezer ember, munkások, katonák a Keleti-pályaudvarra mentek, ahol a frontra induló menetszázadok megtagadták a vonatbaszállást és csatlakoztak a tüntető tömeghez. A felfegyverzett munkások és katonák még az éjszaka folyamán elfoglalták a budapesti katonai térparancsnokságot, birtokukba vették a főpostát, a telefonközpontokat, a legfontosabb középületeket. A körutakon ropogtak a fegyverek és az éljenek, amelyek a háború befejezését ünnepelték.

A New-York kávéház ezen az éjszakán zsűfolyva volt színészekkel, amikor ajtaián behorant Virányi Sándor színész, a Magyar Színház tagja. „Kollégáim! Kitért a forradalom!” Hatalmas éljen zúgott. A színészek csatlakoztak a forradalomhoz. Virányi felugrott egy asztalra és a következő beszédet mondta:

„Magyar színészek! 1848-ban is színészek és színésznők lelkesítették Kossuth és Petőfi katonáit. Ma, hogy a forradalom győzött, hogy a lelkekben a magyar köztársaság gyűlt lángra, kötelességünk ezt a tüzet élesíteni és fenntartani. Kötelességünk, hogy lelkesítsünk, kitartásra buzdítsunk és felvilágosítsuk a csüggedőket, kételkedőket.

Hit, bizodalom lelkesültség ezt vigyük ma széjjel hazánk színészei és színésznői.

Szárítsuk fel a könnyet, ahol még nem száradt fel. Simítsuk el a gond és gyász redőit, ahol még nem simult el.

Krónikásaink büszkén fognak visszaemlékezni ránk magyar színészekre, akik e magasztos történelmi időben kettőnek szolgáltunk: A muzsának és a magyarságnak.”

KERTÉSZ SÁNDOR